

פרשת במדבר תש"ע דוד המלך תפקידו לתקן את הבריא

חומש הפקודים

פרשת "במדבר" וראשית פרשת "נשא", עניינם מניין בני ישראל. מאריכות זו הרי לנו חשיבותו של המניין, לשכך התורה הקדישה פסוקים כה רבים לעניין זה. ויש להבין מה חשיבותו של המניין, ומה תועלתו שלכך התורה האריכה בו? ובפרט דבמשנה ביומא (דף סח:) מכנה את חומש במדבר 'חומש הפקודים'. משמע שיש עניין גדול בספירה. כיום ישנו משפט "לא ספרו אותו", היינו לא מתחשבים בו. אם "סופרים אותו", הוי אומר שהוא חשוב. שדעתו נחשבת. למדים אנו שכל משפט מקורו מהתורה, אף כאן מקור המשפט מחשיבות המניין בפרשתו.

הדבר תמוה. מדוע עניין הפקודים שהוא בתחילתה של פרשת במדבר, ופרק נוסף בפרשת פנחס, והוא שמו של הספר, ואף שאינו תופס מקום מרכזי במהלכו של ספר במדבר, שכל עיקרו לתאר את הקורות במדבר. הרי שמניין בני ישראל הוא דבר מהותי בהמצאות עם ישראל במדבר, ומהו עניינו של מניין בני ישראל?

שלושה מניינים נאמרו בחומש במדבר

והנה מבאר רש"י (במדבר א, א): "במדבר סיני באחד לחדש", מתוך חיבתו לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם. אדם שמחזיק מרגלית יקרה, הוא ממשמש בה בכל עת לראות אם היא עדיין בידו. כך בני ישראל מונה אותם הקב"ה בכל עת, כשיצאו ממצרים מנאם, ואף נמנו כדי לידע מספר הנותרים לאחר שנפלו בעגל, ואף לאחר שעלה משה למרום לכפר בעדם, וירד עם הלוחות שניות כשנאמר לו "סלחתי כדברך", ואף נצטוו להקים משכן, נמנו ישראל בא' אייר כדי להשרות שכינתו עליהם.

יש להוסיף. אף בפרשת פנחס היה מניין נוסף קודם שנכנסו לארץ, וטעם המניין בכל פעם הוא מתוך חיבתו. ואף מכך אנו מסיקים על חשיבותו של המניין. והדבר תמוה הלא אין צורך במניין כמו במלחמה, שנצרך לדעת על כמות הראויים ללחימה, או דבר מעין זה, ומשכך כל צורכו של המניין הוא אך ורק משום חיבתו, ומדוע החיבה גורמת למניין בני ישראל? עוד יש להבין, מדוע נצרך שלושה מניינים בשנה אחת, כשיצאו ממצרים, כשנפלו בעגל, וכשהוקם המשכן? וביותר, בחומש שמות יש שני מניינים כבחומש במדבר, מדוע חומש במדבר שמו "חומש הפקודים", מה יחודיות המניינים שבו יתר על חומש שמות? ועוד יקשה, לרש"י שמניינים משום חיבתו, ולכן עם ישראל נמנו שלוש פעמים בשנה אחת, מדוע מניינם האחרון היה רק לאחר שלוש שנים, ואם תאמר דלא נמנו משום חטא המרגלים, הרי מיד אחרי חטא העגל הלא פחות חמור נמנו עם ישראל בשנית?

הביאו ספרי יוחסיהן

יש להקדים. בדרך המניין אומר הפסוק (במדבר א, ג-ד): "מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן. ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבתיו הוא". מסיימת הפרשה (במדבר א, יח-יט): "ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על משפחתם לבית אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם. כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני". המבואר שהמונים את העם הם משה ואהרן וראשי העדה, והמניין אינו ספירת ראשים, אלא נצרך למנות "על משפחותם לבית אבותם במספר שמות", וברש"י: "הביאו ספרי יוחסיהם ועידי חזקת לידת כל אחד ואחד, להתייחס על השבט". הייתה מעין ועדת קלפי שבדקה את פרטי כל אחד ואחד כדי למנותו במניין. משמעות הדברים שמטרת המניין הנוסף בפרשת במדבר היא, כדי ליחס את כל בני ישראל לשבטיו, ולבית אבותיו.

מקשה הרמב"ן: "ואיננו נראה שיהיו צריכין להביא שטר ועדים על יוחסיהם לשבטיהם", ולכך מבאר:

אבל "ויתילדו" שנמנו תולדותם למשפחותם לבית אבותם. הטעם, לומר כי כאשר צווה אותם משה כן מפי הקב"ה, נקהלו כל העדה כלם אל פתח אהל מועד, חוץ מערב רב אשר לא מבני ישראל המה, כי ניכרים היו בהם מיום שיצאו ממצרים. והנה הביאו כל העדה איש שקלו, ואמרו לפני משה

והנשיאים, אני פלוני נולדתי לפלוני ממשפחת פלוני שהוא לשבט ראובן וזולתו, ומשה נותן שקלי כל שבט ושבט במקום מיוחד, וידע מספר הפרט והכלל.

הרמב"ן חולק וסובר שלא הוצרכו עדים להוכיח מיהו אביהם, ומגילות יוחסין לייחוס שבטם, ואמנם בדברי הרמב"ן לקמן (במדבר א, מה) מבואר שלא הועיל שאחד בא עבור כל בני המשפחה, אלא צרך שיבוא כל אחד מבין עשרים ומעלה לפני משה ואהרן להצהיר על יחסו, וזהו שכל אחד בא עם שקלו והביאו לפני משה והנשיאים, ואמר אני פלוני נולדתי לפלוני ממשפחת פלוני שהוא לשבט פלוני. השווה בדברי רש"י והרמב"ן שנשיאי העדה מנו את בני ישראל יחד עם משה ואהרן.

המניין בפני אב הנביאים

בביאור הלשון "במספר שמות"; מבאר הרמב"ן (במדבר א, מה):

ולא הבינתי טעם המצוה הזאת למה צוה בה הקב"ה, כי היה צורך שיתיחסו לשבטיהם בעבור הדגלים, אבל ידיעת המספר לא ידעתי למה צוה שידעו אותו. אולי להודיעם חסדו עליהם כי בשבעים נפש ירדו אבותיהם מצרימה ועתה הם כחול הים, כך וכך בני עשרים. ואחרי כל דבר ומגפה ימנם, להודיע כי הוא משגיא לגוים ימחץ וידיו תרפינה. וזהו שאמרו רבותינו מרוב חבתם מונה אותם כל שעה. ועוד כי הבא לפני אב הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע אליהם בשמו יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים, כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל וזכות הרבים במספרם, וכן לכולם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן כי ישימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים, ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעיט מספרכם, והשקלים כופר על נפשותיכם. ובמדבר סיני רבה ראיתי כך, "במספר שמות לגולגלותם", אמר לו הקב"ה למנותם בכבוד ובגדולה, לכל אחד ואחד, לא תהיה אומר לראש המשפחה 'כמה במשפחתך' 'כמה בני יס' לך', אלא כוליהו יהוה עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם, הדא הוא דכתיב (במדבר א, יח) "במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה לגולגלותם".

כאשר הגיעו בני ישראל לפני משה ואהרן והנשיאים הביאו עמם מחצית השקל לשים בקופה, כדי שלא ימנו אנשים אלא ימנו את המטבעות. ומטבעות אלו אינם נתינת צדקה, מטרתם היא כופר נפש, כי בכך יזכו להימנות בפני אב הנביאים, וכיון שנודע אליהם בשמו יהיה לו לזכות וחיים. וכי מטרת המניין הוא להביא קוויטל בפני משה ואהרן, ומדוע הזכרת השם בפני משה ואהרן תביא לזכות וחיים?

תוצאות המניין גדולה וגנאי

מוסיף הרמב"ן (במדבר א, ב):

הלשון שכתב רש"י (רש"י ישן שאינו לפנינו), כמו שאומרים לקוסטינר (לתליין) ארים רישיה דפלן (תרים את ראשו של פלוני מעליו - תהרגהו), לא נתברר לי למה דרשו אותו לגנאי, אם מפני שמתו במדבר, ובמטה לוי אמר (במדבר ג, טו) "פקוד" לפי שלא היו בכלל גזרה, והלא במנין שני של באי הארץ נאמר כן (במדבר כו, ב) "שאו את ראש כל עדת בני ישראל"?

אבל בהגדה של ויקרא רבה (אצלנו נמצא במדבר רבה א, ט) דורש לשבח. אין שאו אלא לשון גדולה, כמו דכתיב (בראשית מ, יג) "ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך", אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי, כשם שיש לי תלוי ראש על כל באי עולם שנאמר (דברי הימים-א כט, יא) "לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש", אף לכם עשיתי תלוי ראש, שנאמר "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", לקיים מה שנאמר (תהלים קמח, יד) "וירם קרן לעמו", וכן הוא אומר (דברים כח, א) "ונתנך ה' אלוך עליון על כל גויי הארץ".

ושוב מצאתי במדבר סיני רבה (א, יא) שאמרו, אמר רבי פנחס אמר רבי אידי מאי דכתיב בראש הספר "שאו את ראש"; 'רוממו את ראש' גדלו את ראש' לא נאמר, אלא שאו את ראש, כאדם שאומר לקוסטינר סב רישיה דפלן. כאן נתן רמז למשה, "שאו את ראש" שאם יזכו יעלו לגדולה כמה דכתיב (בראשית מ, יג) "ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך", ואם לא יזכו ימותו כולם כמה דכתיב (בראשית מ, יט) "ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ". והנה הלשון כפי הכונה יתפרש בטובה לטובים, וכיון שהוא לשון גדולה ונאמר כן במנין הראשון אמר כן במנין השני.

"תפקדו אותם" - ענין "פקידה" וזכרון והשגחה על דבר, כלשון "וה' פקד את שרה כאשר אמר" (בראשית כא, א), והוא פתרוננו בכל מקום, לא ימלט מהן איש על דעתו, וגם "פקדון" מפני ששמירתו והשגחתו עליו.

הרמב"ן מקשה מדוע רש"י מבאר את לשון "שאו" בלשון גנאי, וכי המניין לגנאי? ומביא בזה מחלוקת במדרשים האם "שאו" הוא גנאי או גדולה. ויש להבין, רש"י מבאר את "שאו" בלשון גנאי וכהמדרש במדבר רבה (א, ט), והרמב"ן סובר כהמדרש בהמשך דבריו שהוא לשון גדולה, ומהי קושייתו? הרי לנו יסוד בכל מחלוקת רש"י והרמב"ן בפירוש החומש. אין המחלוקת האם הביאור אמת, ביאוריהם דברי אלוקים חיים. רש"י והרמב"ן נחלקים מהו פשוטו של מקרא כהמדרש הראשון או שמא משנהו. האם פשוטו של מקרא "שאו" הוא גנאי או שמא גדולה.

"תפקדו את ראש"

המניין בכוחו להעלות את ישראל, אך גם בכוחו להידרש לגנאי ולהביא לירידה ברוחניות. וכך מסיים הפסוק "תפקדו אותם" שעניינו זיכרון והשגחה על הדבר. ואף מכך למדים אנו על חשיבותו של המניין. וכיצד יתכן הדבר, וכי המניין כה גורלי לקיום האדם, שלכך ביכלתו לנשאו ולהנמיכו? ואף כיצד מניין זה מורה על חיבתן שלא מונה אותם בכל שעה? שבפרט והמניין שלאחריו הוא ביציאתם מהמדבר בכואם לארץ ישראל, וכי בכל אותם ארבעים שנה לא היו חביבין לפני המקום, ולכך לא נמנו?

אף זהות מוני עם ישראל תמוהה. משה ואהרן נצרכים לספור את עם ישראל כולו, ומסייעים להם נשיאי המטות. ולכאורה מטרת צירוף הנשיאים למניין היא להקל על משה ואהרן, שכל נשיא ימנה את שבטו, וכל המניין יהיה מהיר יותר, אך רש"י (במדבר א, ד) מבאר: "ואתכם יהיו" - 'כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט'. משמעות לשון רש"י שהמניין נעשה על ידי משה ואהרן בלבד, והיו עמם במניין העדה נשיאי המטות. דהיינו שהיה מעין ועדת קלפי מורחבת של ארבע עשר איש, שהם מנו את העדה. ומדוע יש צורך בארבע עשר איש למנות את עם ישראל, ולא מנו כל שבט ושבט בפני עצמו על ידי הנשיא וחשובי השבט?

הענקת תפקיד מעלה ומגרעת

"ויקרא אליהם לאור יום ולחשך קרא לילה" (בראשית א, ה). מבארת הגמרא (פסחים דף ב.), "קרייה רחמנא לנהורא, ופקדיה אמצותא דיממא, וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה". קריאת שם, היא קביעת מהות, נתינת תפקיד. האור הצטווה בתפקיד ביום, הלילה הצטווה על תפקיד בלילה. אף מניין בני ישראל מלשון מינוי, כשסופרים דבר, מייעדים אותו לתפקידו. במניין בני ישראל כל אחד קיבל תפקיד.

זהו "נודע אליהם בשמו", נתינת הברכה לכל אחד, הוא "תפקדו" - לתת תפקיד, ואף "שאו" - זהו נתינת מינוי לכל אחד ואחד. וזהו "במספר שמות" במניין נתגלה על ידי שמו הפרטי המבואר מהותו תפקידו בעולם. וכך מבאר הספורנו (במדבר א, ב): "במספר שמות" - כי היה אז כל אחד מאותו הדור נחשב בשמו המורה על צורתו האשית למעלתו על דרך "ואדעך בשם" (שמות לג, יז). מחמת חיבתן מונה אותן בכל שעה, ומודיע להם את תפקידם בעת שכל אחד ואחד עומד לפני משה ואהרן והנשיאים, והם הם דברי הרמב"ן בביאור המניין. ברמב"ן מבאר את לשון "שאו" לשני הצדדים. המניין הוא מלשון "פקידה", נפקד. נפקד מתפרש לשני הצדדים, נמצא ולא נמצא. כך הוא הגבהה, יתכן לשון שבח ויתכן לשון גנאי. מאותה התהליך יתכנו שתי תוצאות. תתכן גדולה ותתכן גנאי. מטרת המניין הוא לפקד, לתת תפקיד. כשאדם יודע מה תפקידו יכול לצמוח ולפרוח עד אין קץ, ומאידך יכול למעול בתפקידו ולרדת לשאול, כשאדם יודע מה תפקידו ואינו עושה זאת, מעלה זו עומדת בעוכריו, חמור עונשו פי כמה מהחוטא בלא לדעת מה מהותו בעולמו. והרי זה כ"ישא פרעה את ראשך מעליך".

לכך עם ישראל נמנה בפני נשיאי העדה, כל יחיד הגיע בפני הנשיאים לקבל תפקיד, הרי זה כבזמן הנביאים שהיו באים אל הנביא בכל שבת וראש חודש לקבל את הוראתו להתעלות בעבודת הבורא (גמרא בראש השנה דף טז: הלומדת מהפסוק במלכים ב-ד, כג). כך נמנו עם ישראל במדבר וקיבלו תפקידים. ומעתה זהו טעם הדבר מדוע לא נמנו ישראל מיד אחר הקמת המשכן בא' בניסן וחיכו עד א' אייר? הנה עם ישראל גדל ונתחנך על ידי משה ואהרן, וכתוב "ושכנתי בתוכם" ובראש חודש ניסן הוקם המשכן והייתה השראת השכינה על כל אחד ואחד מעם ישראל, ועם כל זאת לא הגיע כל אחד למעלתו האישית ושמו, עד ששרתה עליהם השכינה במשך חודש שלם, מראש חודש ניסן ועד ראש חודש אייר, וכנודע שרק לאחר שלושים יום מתחזק הדבר יוצא מגדר עראי לגדר קבע. דרך אחרי שהשכינה האירה בהם את האור הגדול במשך שלושים יום ובא כל אחד למעלתו הייחודית, אז אפשר למנות במספר שמות. וזהו "במספר שמות" - כל אחד בשמו כיחיד שאין שני לו בכל העולם.

מניין להיות ראויים להשראת השכינה

זהו ביאור שלושת המניינים במדבר. דהנה יש להקשות מדוע מהשנה השנית במדבר, לא נמנו ישראל עד הכנסם לארץ? בפשטות יש לבאר משום שמחטא המרגלים והלאה לא היו ישראל בחיבתן לפני המקום כבראשונה, ולכן לא מנאם. אך לדברים אלו, "מרוב חיבתם מונה אותם בכל שעה", בצאתם ממצרים נמנו עם ישראל בכדי להתרומם ולהתעלות לקבל תורה. לעלות ממ"ט שערי טומאה אל פסקה זוהמתן כאדם הראשון קודם החטא. להגיע אל "ויחן שם ישראל" - כאיש אחד בלב אחד" (רש"י שמות יט, ב), כיצד הגיעו בארבעים ותשעה ימים לשלימות כזו? כאשר חילקו תפקידים לכל אחד ואחד, כל אחד ותפקידו הוא להביא לשלימות הבריאה. כל אחד קיבל תפקיד כפי תכונות נפשו, אין קנאה ותחרות, אפשר להגיע אל "כאיש אחד בלב אחד", ואכן זכו לתקן כל אחד ואחד את חלקו ולזכות למתן תורה.

וכך המשיכו בדרגתם כמעט עד תום ארבעים יום שהמתינו שירד משה רבינו מן השמים לקבל את הלוחות, וביום הארבעים חטאו בעגל, והגיעו למצב שאמר הקב"ה (שמות לב, י) "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול" דהיינו שנגזרה עליהם כליה. התפלל משה ארבעים יום בחרום, והיו ישראל באותו העת בצער ואבלות ונענה הקב"ה למשה שלא יכלם, "אך ביום פקדי ופקדתי" (שמות לב, לד). ואחר עלה משה למרום לארבעים יום נוספים לקבל לוחות שניות, ונענה "סלחתי כדברך" (במדבר יד, כ). והנה כדי לזכות להשראת השכינה, צריך לפעול לבטל את קלקול חטא העגל, ולהגיע לדרגה הראויה כדי שבא' בניסן יהיו ראויים להשראת השכינה. ניתנה להם הזדמנות נוספת, נמנו הנותנים בשנית מיד אחר יום הכיפורים, כדי לקבל הדרכה משה רבינו ואהרן אחיו קדוש ה' ולתת לכל אחד ואחד תפקיד, שידע מה עליו לפעול בכוחותיו להגיע להשראת השכינה.

מניין לעלות לארץ ישראל

זכו ושרתה שכינה במשכן, ואף החזיקו חודש במדרגתם נעשה מניין בשלישית והוא האמור בפרשתנו, לקבל משה ואהרן מה תפקידו של היחיד בשביל לזכות להיכנס לארץ. ומטרת המניין הוא "שאו" מלשון גדולה, ואכן נעשה המניין בדרך נס, ויצאו מהר סיני לאחר עשרים יום, ובשלושה ימים הגיעו לקדש ברנע, ואף זה בדרך נס, דהרי דרך זו לקחה שלושה ימים במקום אחד עשר יום.

וכאן חטאו במתאוננים ובקברות התאווה, ואף שלחו מרגלים ונגזר עליהם (במדבר יד, לב-לה): "ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה. ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר. במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תנאותי. אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו". נמנו בשלישית בפרשתנו לקבל תפקידים להתכונן להיכנס לארץ ישראל. ומכיון שחטאו במרגלים, נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ. אות הוא שלא עמדו בתפקידם. כאשר האדם יודע בדיוק מהו תפקידו יש בזה עליה עצומה, ומאידך אי עמידה בתפקיד מביא לחורבן איום ונורא, "במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי" (במדבר יד, כט). המניין הביא לנפילה רוחנית, דורש רש"י את המניין דבכאן לגנאי. כשמתו כל דור יוצאי מצרים, נמנו ברביעית משום חיבתן, בכדי לקבל תפקיד להיכנס לארץ ישראל.

הרי שבדווקא חומש במדבר קרוי "חומש הפקודים", בו ראו את מעלת המניין, עד כמה גורלית היא לקיומו של עם ישראל. כמה גדול מעלת המניין. יכול הוא להיות מקפצה לעליה, מחטא העגל, עד השראת השכינה. ויכול הוא להיות הנפילה הגדולה ביותר, מהר ה', עד המוות במדבר. כי כאשר יודעים מה התפקיד, יכולים לקיימו כראוי וזו העליה הגדולה ביותר, אך יכולים להיכשל בו במזיד שזו הירידה הגדולה ביותר. ולכן כאשר כשלו בתפקידם, נגזר עליהם מיתה, כי תם תפקידם בעולם. אחר שלמדנו במהות המניין, כמה הוא גורלי בתפקידו של עם ישראל, לכך הלוויים לא נמנו יחד עם כל עם ישראל, הם נמנו לבדם, כדי שיהיה להם תפקיד בנפרד מן הכלל. אם הם יהיו באותו המניין, גורלם יהיה כגורל העם כולו שלא עמד בתפקידם. מאחר ונמנו לבדם, הם יכולים להיכנס לארץ ישראל, ולא נגזר עליהם למות במדבר.

דגלים - תפקידי הכלל

אחר פרשת מניין בני ישראל מביאה התורה את פרשת הדגלים. ויש לבאר מדוע הוצרכו ישראל לחנות במדבר לפי דגליהם, מה מטרתם, ומה תועלתם? והנראה שכפי שלכל יחיד ישנו תפקיד, אף ישנם תפקידים עבור הכלל כולו. איתא במדרש (במדבר רבה ב, ד):

הדא הוא דכתיב (שיר השירים ז, א) "שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך", כך אומרים אומות העולם לישראל: "שובי שובי השולמית" - הדבקי לנו ובואי לך אצלנו, ואנו עושים אתכם שלטונין ודוכסין והגמונין, "שובי שובי ונחזה בך" - וישראל אומרים להם מה תחזו בשולמית, ומה גדולה אתם נותנין לנו שמא "כמחולת המחנים" - שמא גדולה אתם יכולים ליתן לנו כמו שנתן לנו ה' אלוקינו במדבר, דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן. עד כאן. והרי כמה עינוגם של ישראל בעניין הדגלים, שמשכיבים לאומות העולם, שאין יכולים לתת גדולה כזו שאין דוגמתה. ועוד אמרו חז"ל שם (במדבר רבה ב, ג) זה שאמר הכתוב "הביאני אל בית היין", כיון שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו עשרים ושנים אלף רבבות מרכבות של מלאכים שנאמר (תהילים סח, יח) "רכב אלוקים ריבתיים", והיו כולם עשויים דגלים דגלים, לכך נאמר (שיר השירים ה, י) "דגול מרבבה".

כיון שראו אותם ישראל שהם עשויים דגלים דגלים היו מתאווין לדגלים, אמרו: הלוואי שאנו נעשין דגלים כמותן, לכך נאמר "הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה", הלוואי הוא מדגיל עלי אהבה, וכן הוא אומר (תהילים כ, ו) "נרננה בישועתך ובשם אלוקינו נדגול" אמר להם הקב"ה: נתאויתם לדגלים, חייכם שאני עושה לכם שאלתכם, שנאמר (תהילים כ, ו) "ימלא ה' כל משאלותיך", מיד הודיע הקב"ה לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאו "איש על דגלו באותות".

דגל הוא מלשון דוגל, "ובשם אלוקינו נדגול" (תהילים כ, ו). מהו דגל. מה אתה דוגל, מה התפקיד שלך, לאן אתה צריך ללכת, ומה אתה צריך לפעול, ולכן כאשר עם ישראל ראו את המלאכים שיש להם דגלים, שיש להם שליחות ואינן יכולים לעשות דבר מלבדה, אמרו אף אנו רוצים לדעת מהו תפקידנו ולפעול לפיו. אמר להם הקב"ה שיקבלו כל שבט דגל לעצמו, וחשש משה שיריבו השבטים בחלוקת התפקידים שהם תלויים במיקומם, וכל אחד ירצה את תפקידו של חברו, לולא שכבר קבע זאת יעקב אביהם, ולכן הסכימה דעתם לחלוקתו. ולכן כאשר אמרו להם האומות נתן לכם שלטון בעולם הזה, דחו אותם ישראל בבזו, רצוננו לדעת מה תפקידנו בעולם משמיא, ואיננו רוצים תפקידים בעולם הזה.

הדגל מבטא את חשיבות תפקיד השבטים

ולכן נתחלקו ישראל לדגלים, וחלוקתם בדווקא היא. שהשבטים הנמצאים במזרח ובראשם יהודה, ייעודם הוא תורה, והשבטים הנמצאים בדרום ובראשם ראובן, ייעודם הוא כוח התשובה וכוח הבכורה (ועיין בבית הלוי). השבטים הנמצאים במערב ובראשם אפרים, ייעודם הוא כוח העשייה - הגבורה שכושב את יצרו בתוך כדי החטא. והשבטים הנמצאים בצפון ובראשם דן, הם כנגד החושך של עבודה זרה - התיקון שאחר החטא, דהיינו העלאת השפל למדרגה העליונה. וזהו שם הנשיא פגעאל בן עכרן, לומר שאף שהוא המאסף לכל המתנות ומאחר

במעשיו אחר שאר השבטים, אך הוא בתפילותיו מתקן את כולם בגלות האחרונה, והוא שיביא לגאולה. הרי שכל שבט פעל עם תפקידו עבור השלמת הכלל כולו.

הרי שדגל השבט הוא מהותו, מבטא את כוחות של השבט. נתמקד בשבטים ספורים. צבע הדגל היא כצבעי אבן השבט בחושן. צבע דגלו של ראובן הוא אדום, כאבנו "אודם". הסמל שהופיע בדגל הוא "דודאים". כוח התשובה, ראובן חילל יצועי אביו וכל חייו התאבל על כך. כך הוא דגלו של ראובן שסמלו דודאים. הדודאים סגולתם ללידה קלה. מביא "ילקוט יצחק" (תצוה מצוה ק): "אודם. נתנה לראובן על שם שהאדימו פניו בחטא בלהה כשבלבל יצועי אביו והודה ולא בוש, והאבן הזאת נקרא רובין, והוא גדל במקומות ידועין בים, והוא סלע גדול ומוצאו כמוצא הכסף, וסגולתו שכל אשה שנושאת אותו אינה מפילה לעולם, ואמרו שהוא טוב לאשה מהקשה לילד. ואם היו שוחקין אותו ומערבים אותו באכילה ושתייה יועיל הדבר להריון כדודאים שמצא ראובן". כוח התשובה, יוצר אדם חדש. נקי וטהור. בכוחו להביא ללידת אדם חדש בקלות. לכל אחד יש תפקיד, עם ישראל נמשלו לכוכבים "ועתה שמך ה' אלוֹקֵיךָ ככוכבי השמים לרב" (דברים י, כב), לכל כוכב יש תפקיד משלו, במקום משלו. ומאידך עם ישראל נמשלו לחול אשר על שפת הים, גם כשיש גריגרים רבים שאי אפשר להבחין ביניהם, כל אחד הוא יחיד לעצמו, יש לו תפקיד בפני עצמו.

תפקידי יתקיים על ידי או על גבי

בהקדמה זו נלמד את סדרה של מגילת רות. "ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו. ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם. וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה. וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים. וימתו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאשה" (רות א, ה).

מהותו של אלימלך הוא להביא את מלכות ישראל. בטעם שמו איתא במדרש (רות רבה ב, ה) "שהיה אומר אלי תבוא מלכות", וזה שמו אלימלך - אֱלִי מֶלֶךְ. עיקר תפקידו הוא להביא את רות המואביה לעם ישראל בכדי להקים את מלכות בית דוד, וכיון שלא עמד בתפקידו נעשה תפקידו על גבו, כי לכל אדם ואדם יש תפקיד משלו שהוא היחיד בעולם היכול לעשותו, ולכן הוא קיבל את אופיו כישוריו וטבעיו, את מקום מגוריו עבודתו ולימודו. ואם הוא אינו מקיים את תפקידו נעשה תפקידו על גבו.

אלימלך תפקידו להביא את רות המואביה, ואינו ראוי לכך בשל היותו צר עין וכך אי אפשר לבנות מלכות. וברש"י: "עשיר גדול היה ופרנס הדור, ויצא מארץ ישראל לחוצה לארץ מפני צרות העין, שהייתה עינו צרה בעניים הבאים לדוחקו לכך נענש". אם אלימלך היה נשאר בארץ ישראל הרעב היה קל יותר, מפני שאלימלך היה פרנס הדור, ואם היה נשאר בארץ ומפרנס את עניי עירו בעת הרעב בדרך שלא היה מאבד את כל רכושו, הלא גם אם יתרום כעת מממונו, עדיין יישאר עשיר ולא ירד מנכסיו, ומדוע לא תרם ככל יכולתו עד שלא יגיע למצב של אביון? וביותר שיתכן שייתם הרעב במהרה, ואף אם הוא יתעלה מעל עצמו ויתרום מנכסיו, לא יכלה ממנו. וכן יתכן שיגרום שיתרמו אף אחרים. אולם מחמת שקפץ את ידו ואף ברח למואב, נתבע על כך. ובפרט שהרעב לא הגיע עדי פיקוח נפש, דהרי לאחר עשר שנים תם הרעב ובני ישראל נשארו כל אותם השנים על אדמתם ולא ירדו למואב. הייתה רות בעלת החסד שומעת בחדשות שיש אדם משוגע בארץ ישראל שמפרנס את כל יושבי עירו העניים, ומגיעה לראות מי הוא זה, וזוכה להינשא לו ולהביא יחד את מלכות ה'.

מכיון שלא עמד אלימלך בניסיון, יצא מהארץ וגלה למואב, תחילה לשהות עד סוף הרעב (רות א, א-ב): "ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו". ואחר כך נשתקע במואב כעשר שנים - "ויבאו שדי מואב ויהיו שם". ומכיון שלא שמע לרצון ה' לחזור לארץ ישראל ולפרנס את עניי ישראל, וגבר הרעב מחמתו מפני צרות עינו, הפסיד את רכושו, ומשהמשיך שלא לשמוע לדבר ה' ונשאר במואב, מת הוא, ואף בניו לא שמעו בקולו של מקום, ולא אבו לשמוע ולהבין שנרמז להם על חטאם שיצאו מארץ ישראל בשעת מצוקת העם, ולכן אף בניו מתו אחריו.

כל אותם שנות עניותו של אלימלך, היו עמו כלותיו שמוצאם ממשפחת מלכי מואב, אך הן באצילותם ובמידותיהן הנעלות, ביכרו לשהות בקרבת חותנם בעניות מופלגת, מלהנות בתענוגי המלוכה ולהינצל מחרפת הרעב. נמצא שאלימלך לא זכה שיצא מחלציו, אלא רק נגרם מחמתו, בכך שמחמת מותו רות ליוותה את חמותה לארץ ישראל, ובה בעת מתה אשתו של בועז, אומר הב"ח (משיב נפש, הקדמה), נעמי ראתה ברוח הקודש שראויה רות לבועז להקים עמה את מלכות ה', ולכן שלחה את רות להינשא לבועז שיקימו יחד את מלכות בית דוד.

דוד מתקן את חטא אדם הראשון

בכוחו של דוד המלך, מביא הילקוט שמעוני (מא) על אדם הראשון:

העביר לפניו כל הדורות, הראהו דוד, חיים חקוקין לו שלוש שעות. אמר לפניו (אדם הראשון): רבנו של עולם לא תהא תקנה לזה? אמר (הקב"ה): כך עלתה במחשבה לפני. אמר לו (אדם הראשון): כמה שני חיי? אמר לו (הקב"ה): אלף שנים. אמר לו (אדם הראשון): יש מתנה ברקיע? אמר לו (הקב"ה): הן. אמר לו (אדם הראשון): שבעים שנים משנותי יהיו למזל זה.

"ותנינן (ושנינו), יאות הוה דוד מלכא לאתקיימא בעלמא מאה שנין (ראוי היה דוד המלך להתקיים בעולם מאה שנים), דאלמלא אתקיים איהו מאה שנין (ואם ההי חי מאה שנים), איהו הוה מתקן לבוצינא תקונא תקיף דלא אתעדי לעלמין (היה מתקן את העולם תיקון חזק שלא יהיה לעולמים), ולא אתחריב בי מקדשא (ולא היה נחרב בית המקדש), אבל כמה גרימו אינון שני דלא אתקיימו (ואת זה גרמו השנים החסרות בחייו). "ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא". זה אדם הראשון דיהיב ליה משני רק שבעים שנין (וזה בשל אדם הראשון שנתן לו רק שבעים שנה).

אדם הראשון התעורר למסור שבעים שנה מחייו לדוד המלך. יש להבין מדוע נתן בדווקא לו? והנה מובא בספרים, דוד המלך הוא גלגול אדם הראשון, ובילקוט מבואר שאף שנותיו מאדם הראשון. וביותר, "אדם" ראשי תיבות, אדם, דוד, משיח. הרי שכוחו של דוד מלך המשיח מאדם הראשון הוא. דוד המלך מכפר על חטאי אדם הראשון, אם אדם הראשון היה נותן לו שלושים שנה נוספות, היה מתקן את חטאו לגמרי. ומכיון שנתן לו רק שבעים שנה, עלינו לתקן בשנות הגלות את גם את חטא אדם הראשון.

בכי נצבת בת עדאל

דוד המלך כל חייו, התמודד בצורה נוראה כדי לתקן את הבריאה. בהרחבת הדברים מבאר רבי אריה לייב פרידמן (הופיע בהנאמן, אלול תשכ"ג):

משיחת דוד למלך על ישראל, בודאי היה מאורע גדול ונפלא, נצייר לעצמינו את המאורע לפי מקורות חז"ל. ה' אמר לשמואל: "מלא קנהך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בכניו לי מלך" (שמואל-א טז, א-ג). שמואל בא לבית לחם ויחרדו זקני העיר לקראתו - תמהו על בואו, ופחדו אולי היה בעיר מי שחטא חטא גדול, שבעבורו צריך שמואל הנביא לבוא לעיר (רד"ק). "ויאמר שלום לזבוח לה' באתי התקדשו ובאתם אתי בזבח", בחרו באולם גדול ומתאים למעמד נשגב זה, שם הוזמנו נכבדי העיר וגדוליה, "ויקדש את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח ויהי כבואם וירא את אליאב ויאמר [שמואל] אך נגד ה' משיחו", זהו המשיח, אמת הוא זה שהגון היה אליאב למלכות, "ויאמר ה' לשמואל אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב... ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל. ויאמר שמואל אל ישי לא בחר ה' באלה. ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים? - אמר לו ישי: תמו. אמר לו שמואל: הקב"ה אומר לי "לך ואשלחך אל ישי בית הלחמי", ואתה אומר "תמו"? אמר לו: עוד נשאר הקטן והוא רועה בצאן. אמר לו: שלח והביאהו, "כי לא נסוב עד בואו פה" (ילקוט המכירי תהילים קיח).

כאן אנו רואים את סתרי ההשגחה העליונה. אחד מפלאים הנסתרים. כשנתבונן בלידת דוד וגידולו, נראה מה עמקו מחשבות ה'. ישי ראש לסנהדרין היה ויצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא, ודרש באוכלוסא, תנא אין אוכלוסא פחות משישים רבוא (ברכות דף נח.). ישי היה אחד מארבעה צדיקים שמתו בעטיו של נחש (שבת דף נה:). כלומר מצד מעשיהם לא היו ראויין כלל למות, אלא רק משום שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש שהכשיל את אדם וחוה (על פי רש"י בבא בתרא דף יז.). ואיתא בכתבי האריז"ל (מובא ברמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות; חקור דין ג, י; וכן במראית העין (פסחים דף קט.). להחיד"א), כי בדורו של ישי עדיין לא היתה מבוררת ההלכה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל השם", עמוני ולא עמונית (יבמות דף עו:). ישי נכד רות המואביה רצה שלפחות אחד מבניו יהיה כשר ללא פקפוק לבוא לקהל, יחד לעצמו שפחה, וחשב לשחררה אחר כך, כך שלילד יהיה מותר בלא ספיקות להנשא לבת ישראל. אמר ישי לשפחה: בתי, תקני עצמך כדי שתכנסי אלי בגט שחרור. הלכה השפחה ואמרה לגבירתה אשת ישי, הצילי עצמך, נפשי ואדוני מגיהנם. אמרה לה: מה טעם? שחלה את הכל, אמרה לה: בתי מה אעשה, שהיום שלש שנים שפירש ממני, אמרה לה השפחה: אתן לך עצה, לכי ותקשטי עצמך, ולערב כשאלך לסגור הדלת ואכבה הנר הכנסי את ואני אצא. ואז נתעברה ונולד דוד. בקשו בניה להורגה ואת דוד כי חשדו שהרתה מזר, אמר להם ישי שלא יהרגוה, והילד יהיה לנו משועבד ובזוי ויהיה רועה צאן. כשנולד וגדל לא היה דוד אוכל עמם והיה נמאס ובזוי ונתנוהו בצאן. והחסידה נצבת עדאל אם דוד לא גלתה מעשה שפחה שנתנה לה להיכנס במקומה שלא לבייש את בעלה ושלא לגלות מסתורן לבייש גם לשפחה, אשר היא גילתה בלא רשות סוד אדוניה (על פי ילקוט המכירי תהילים קיח).

כשנולד דוד היה בזוי מאד וחשבוהו כמזמר חס ושלום (מדרש מובא בתורת המנחה). נתנוהו בצאן. אמר רב חמא בר חנינא, אתה מוצא אין לך אומנות בזויה יותר משל רועה, שכל ימיו הולך במקלו ותרימילו (ילקוט שמעוני, תרצ). כתב הש"ך בפירושו על התורה פרשת וישב (בראשית לח, יא), למה נתנו את דוד בצאן? כדי שיבוא הארי ויהרגנו... רואים אנו שהכל היה מחושב, ואפשר לשער ולומר, שכל השנים האלו היה ישי יושב ומצפה, מתי תגיעני הבשורה כי דוד נטרף כבר על ידי ארי. ואנו רואים שהמקום שהיה דוד רועה, היה באמת מקום סכנה, אריות ודובים התנכלו לעדריו, אלא שהם לא טרפו את דוד, אלא להיפך דוד הכה אותם והרגם. "גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך" (שמואל-א יז, לו). ולא היה דוד אוכל עמם, הקצו לו שולחן בפינת הבית ושם היה אוכל סעודותיו. ודוד מעיד ואמר (תהלים סט, ט) "מזור הייתי לאחי ונכרי לבני אמי", בבית היה שפל ובזוי, משוקץ ומתועב, אבל אצל הקב"ה היה אהוב ונחמד, אז נתרפך דוד על ה' ודבק בתורתו הקדושה...

ומה היה יחסו של דוד אל אחיו שונאי נפשו, במשך עשרים ושמונה שנות עלבונות וכלימות. בודאי נוכל לומר שהיה יחס סלחני, לא מדד מדה כנגד מדה, לא הקפיד ולא נשא טינא בלבו על מישהו, כי אחרת לא היה זוכה למלכות. כי הרי אליאב הבכור היה הגון למלכות ואהוב לה', ועל הקפדה אחת שהקפיד על דוד נפסל ונמאס. על כרחך דוד אף הקפדה אחת, לא היתה לו. וכשם שעל קללת שמעי בן גירא אמר (שמואל-ב טז, י): "ה' אמר לו קלל את דוד", כן. התנהג כל ימיו "ה' אמר קלל", ואין לי מה להקפיד.

והיה חשש פסול דוד נמשך עשרים ושמונה שנה, עד שבא שמואל הנביא לבית לחם, הזבח זבוח כבר והשולחן ערוך והכל מתוקן לסעודה, שמואל מודיע לישי "שלחה וקחנו כי לא נסוב עד בואו פה", קרא ישי לאחד הנערים ופקד עליו: רוצן אל הצאן ואמור לדוד שתיכף יבוא הנה, שמואל וכולנו מחכים לו. הנער רץ כחץ מקשת ובא אל דוד כשהוא מתנשם בכבדות, ומוסר לו השליחות. דוד מסר לנער את מקלו ותרימילו וביקשו שישגיח על

הצאן עד שיחזור. דוד סר אל ביתו כדי להחליף את בגדיו, כי אין לבוא לפני הנביא בלבוש שק. כבואו, מתפלאה אמו: באמצע היום באת? מה קרה? שח לה הכל, אמרה לו, אם כן גם אני הולכת עמך. שם בבית הועד יושבים כולם דרוכים ומחכים, אלו לאלו מתלחשים: למי מחכים? מפי לאוזן מוסרים: מחכים לרועה של ישי. פליאה בעיני כולם. "ישי ובניו עומדים ברתת ואימה אמרו: לא בא שמואל אלא לבזותינו, ולהודיע לישראל שיש לנו בן פסול" (ילקוט המכיר).

כשנכנס דוד "הבזוי", לא קם אף אחד מפניו, כשנתקרב אל שמואל וראהו שהוא אדמוני, נתיירא ואמר: אף זה שופך דמים כעשו (בראשית רבה סג, ח). פתאום אומר הקב"ה לשמואל: "משיחי עומד ואתה יושב? קום משחהו כי הוא זה (מדרש שמואל יט, ו). שמואל קם ונשקו לדוד על ראשו, ישי כשראה זה קם אף הוא, וכל הנאספים קמו אף הם, ושמואל לקח את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו. פתאום נתמלא האולם קול תרועה ושמחה: יחי המלך! יחי המלך!

מבחוץ נשמע פתאום קול בכי מחריד, נצבת בת עדאל אם דוד מתייפחת בבכי, כל העשרים ושמונה שנות עלבונות ובזיונות שלה ושל בנה, מצאו פורקן בזרם דמעות שפרצו מעיניה, דמעות גיל. עכשיו נפתרה התעלומה, פוענח הסוד, הנביא גילה זאת, דוד איננו בן פסול, אלא קדוש לאב קדוש, קדוש בכל מיני קדושה וטהרה. וכלפי האחים אמרה האם: "אבן מאסו הבונים" - הבנים כתיב, אי בן שמאסו אותו אחיך, "היתה לראש פינה". ובניה כמתנצלים אמרו לה: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאה (מכוסה) בעינינו" (ילקוט המכיר). הסעודה עברה ברוב פאר וחגיגות, דוד ישב בין שמואל ובין ישי, "לא הסבו שני גדולי עולם ישי ושמואל עד שישב דוד ביניהם" (מדרש שמואל יט, ה). בודאי כיבדו לדוד לומר דברי תורה, ולברך ברכת המזון. הסעודה הסתיימה, ויקם שמואל וילך אל ביתו הרמתה, ודוד שב אל צאנו, אל מקלו ואל תרמילו.

נתבונן נא, מה התחולל בלבו של דוד באותה שעה. ראה זה פלא, המתה האם, רגש האב, סערו האחים, וכל העיר כמרקחה. רק אחד נשאר שלו ורגוע, לא המה, לא רגש, לא התגאה, ולא התפעל, היה זה דוד בעצמו. ואצל צאנו יושב לו דוד, ומחלל בחלילו "שיר המעלות" חדש: "שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות והנפלאות ממני" (תהלים קלא, א-ב). "לא גבה לבי", בשעה שמשחני שמואל למלך, לא לפני בשר ודם הוא משיח לבו, אלא לפני ה' חוקר לב ובוחן כליות. "אם לא שוית ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", כיון זה שיוור ממעי אמו ואינו יודע גדולות. (ירושלמי סנהדרין ב, ד). כשם שצריך גבורה עילאית להתגבר על ארבע אריות ושלושה דובים ביום אחד, כן צריך עוד יותר גבורה לשלוט על הלב. ודוד שלט על לבו. הצדיקים ליבם ברשותם!

כוחו של דוד המלך הוא הבנתו שהכול משמים. אחי לא עשו לי מאומה לרעה מלבם. כך גלגל הקב"ה את מהלך הדברים, ולכך איני מקפיד עליהם במאומה. וזהו כוחו של יוסף שעמד בניסיון מפני שהבין שהכול משמים. ולכך אין לו רצון עצמי, כל מעשיו מפני רצון ה'. וזהו הכוח לעמוד בניסיונות, ורק כך אפשר להגיע לתוצאות. זהו הדרך להגיע לגדולה.

שמואל הנביא מושח את דוד למלך בסתר, בלא ידיעת שאול המלך. פורצת מלחמה עם פלישתים ודוד יוצא למלחמה להביא אוכל לאחיו, וכאשר ראה את גלית הפלישתי מחרף מערכות אלוקים חיים, קם והכהו למוות. בשובו מהמלחמה אומר הפסוק (שמואל א-יח, ו-ט): "ויהי בבואם בשוב דוד מהכות את הפלשתי ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשור לשיר והמחלות לקראת שאול המלך בתפים בשמחה ובשלשים. ותענינה הנשים המשחקות ותאמרנה הכה שאול באלפו באלפיו ודוד ברבבתיו. ויחר לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר נתנו לדוד רכבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה. ויהי שאול עון עוין את דוד מהיום ההוא והלאה". בכל פעם שאול רדף את דוד, אחר שרדפו הוא התחרט, אך בעת הרדיפה הוא לא עמד בניסיון הקנאה ורדפו.

שאל מגשים את תפקידו של דוד

נתמקד באחת מהרדיפות שרדף שאול המלך את דוד. אומר הפסוק (שמואל א-יט, ט-י):

"ותהי רוח ה' רעה אל שאול והוא בביתו יושב וחניתו בידו ודוד מנגן ביד. ויבקש שאול להכות בחנית בדוד ובקיר ויפטר מפני שאול ויך את החנית בקיר ודוד נס וימלט בלילה הוא. וישלח שאול מלאכים אל בית דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו לאמר אם אינך ממלט את נפשך הלילה מחר אתה מומת. ותד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט..."

דוד בורח משאול. להיכן? לביתו. הדבר תמוה, וכי אין לו להיכן לברוח חוץ מלביתו. וכי אינו יודע שהמקום הראשון בו יחפשו, זה בביתו? וביותר, בחצר יש רעש גדול, שומרים שדוד לא יצא מהבית. דוד לא שת לבו לזה. הוא זקוק למיכל אשתו שתאמר לו תברח, כי כעת יש מצור ומחר יקחוה להריגה. וכי בלעדיה לא היה בורח? המבואר שדוד יודע, נמשחתי למלך, רצון ה' שאמלוך. לא קיים סיכוי שמחר אמת. לכך ברח מהסכנה שעומדת מול פניו, חניתו של שאול. אל ביתו. ומשם לא הבה לברוח, באומרו מחר לא יהרגוני. אך בשל תחנוני אשתו וטרדתה ברח אל שמואל הנביא. ויש להעיר, כיצד ברח מהחלון וכי השומרים לא שמרו על חלונות הבית? הרי שהשומרים העלימו את עיניהם ושתפו עמו פעולה, נתנו לו לברוח.

"ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד", מבאר הרד"ק: "וענין התרפים... ויש אומרים שהוא כלי הנחשת העשוי לדעת חלקי השעות ויראו בהם העתידות במשפט המזלות" (מבארים בדבריו, מיכל רצתה להזכיר את גדולתו של דוד המלך שיהא לו לזכות. שכל דקותיו מחושבות ומנוצלות. מורה השעות היה מעירו בחצות הלילה לעבודת ה').

...”ודוד ברח וימלט ויבא אל שמואל הרממה ויגד לו את כל אשר עשה לו שואל וילך הוא ושמואל וישבו בניות. ויגד לשואל לאמר הנה דוד בניות ברמה. וישלח שואל מלאכים לקחת את דוד וירא את להקת הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם ותהי על מלאכי שואל רוח אלוקים ויתנבאו גם המה. ויגדו לשואל וישלח מלאכים אחרים ויתנבאו גם המה ויסף שואל וישלח מלאכים שלשים ויתנבאו גם המה. וילך גם הוא הרממה ויבא עד בור הגדול אשר בשכו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניות ברמה. וילך שם אל ניות ברמה ותהי עליו גם הוא רוח אלהים וילך הלוך ויתנבא עד באו בניות בניות ברמה. ויפשט גם הוא בגדיו ויתנבא גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כל היום ההוא וכל הלילה על כן יאמרו הגם שואל בנביאם”.

דוד בורח אל שמואל הנביא ומספר לו את כל מה שעושה עמו שואל. שמואל הולך עמו לניות. מביאה הגמרא בזבחים (דף נד:):

וכי מה ענין ניות אצל רמה? (מדוע נאמר ”בניות ברמה” הרי מקום יש אחד...) אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בניות של עולם, אמרי, כתיב (דברים יז, ח): ”וקמת ועלית אל המקום”, מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הוו ידעי דוכתיה היכא (לא ידעו היכן מקומו), אייתו (הביאו) ספר יהושע, בכולהו כתיב (יהושע יח): ”וירד”, ”ועלה הגבול”, ”ותאר הגבול”, בשבט בנימין ”ועלה” כתיב, ”וירד” לא כתיב, אמרי: שמע מינה הכא הוא מקומו.

דוד המלך מספר את כל תלאותיו, בתגובה שמואל אינו קורא לשואל ומספר לו משחתי את דוד למלך תחתיו, שמואל לוקח את דוד ולומד עמו את כל הלכות בית המקדש. מביא במדרש שמואל (כב, ד) ”רב הונא בשם רבי יוסי באותו הלילה שברח דוד מלפני שואל למד משמואל הנביא מה שאין תלמיד וותיק למד למאה שנה”. דוד מצליח להתרכז בלימוד, לקלוט לימוד של מאה שנה. ללמוד בניות את הלכות ”זה קלי ואנוהו” (שמות טו, ב).

דוד המלך סבל כל ימיו צרות רבות, בילדותו הוא נחשד כממזר, ”מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי” (תהלים סט, ט). ”כי אבי ואמי עזבוני וה’ יאספני” (תהלים כז, י). ”כי אפפו עלי רעות עד אין מספר השיגוני עונתי ולא יכלתי לראות עצמו משערות ראשי ולבי עזבני” (תהלים מ, יג). דוד המלך סבל צרות אין ספור, דווקא בעומק הצרות למד דוד המלך את הלכות בית המקדש, וכדברי הילקוט שמעוני (קהלת תתקסח): ”אף חכמתי עמדה לי” (קהלת ב, ט), אמר רבי חנינא בר פפא תורה שלמדתי באף נתקיימה לי”. על כך הוא אמר (תהלים קיט, נד), ”זמרות היו לי חקיך בבית מגורי”, אף בזמן הצרות והרדיפות, התורה היא זמירות, מקור השמחה. למחרת נפטר שמואל הנביא. הרי שתפקידו של שואל היה להביא את דוד להיות ראוי להקים את בית המקדש. אם שואל היה זוכה, היה מגיע דוד ללמוד עם שמואל בדרך השלום, וכיון שלא זכה, ברח נאלץ לברוח ממנו אל שמואל הנביא. וכך מחמתו זכה דוד להגשים את תפקידו, להכין את הקרקע אל בניין בית המקדש.

ומאידך, אדם הראשון רואה את כל פעלו של דוד המלך בשבעים שנות ימיו חייו, ושם בראותו מה יצא משבעים השנים שנתן. אולם אומרים חז”ל, אם אדם הראשון היה נותן מאה שנות חיים לדוד המלך, היה מתקן את חטא אדם הראשון בעץ הדעת. ומכיון שנתן רק שבעים שנה, דוד המלך לא הספיק לתקן את חטא אדם הראשון.